

PIOTR PONIATOWSKI¹
ORCID: 0000-0001-9712-0663

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA W POLSCE — OBRAZ STATYSTYCZNY OPRACOWANY NA PODSTAWIE SPRAWOZDAŃ Z DZIAŁALNOŚCI CENTRALNEGO BIURA ŚLEDZCZEGO (POLICJI) WYBRANE ASPEKTY

Uwagi wstępne

Przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem tyleż skomplikowanym, co niebezpiecznym. Te dwie cechy są ze sobą ściśle związane. Wieloaspektowość tego zjawiska przejawia się w tym, że przestępczość zorganizowana może przybierać różne formy organizacyjne (np. struktury hierarchiczne, sieciowe czy tzw. klastrowe), a także w tym, że różny może być profil działalności organizacji przestępczych (np. organizacje wyspecjalizowane w przestępstwach gospodarczych, skarbowych, narkotykowych czy też organizacje multiprzestępcze). Skomplikowana natura przestępczości zorganizowanej powoduje, że trudno ją zdefiniować. W polskim prawie brak jest definicji omawianego pojęcia, chociaż używa się go w niektórych aktach prawnych. Problemy z precyzyjnym określeniem, czym jest przestępczość zorganizowana, występują zresztą nie tylko w Polsce².

¹ Dr Piotr Poniatowski — Katedra Prawa Karnego i Kryminologii, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych, głównie z zakresu prawa karnego materialnego, w tym monografii pt. *Przestępstwa uwolnienia osoby prawnie pozbawionej wolności (art. 242 i 243 k.k.)*, Warszawa 2019.

Adres do korespondencji: <piotr.poniatowski@umcs.pl>.

² Odnosnie do prób definiowania przestępczości zorganizowanej zob. A. Michalska-Warias, *Pojęcie przestępczości zorganizowanej — aspekty kryminologiczne*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2003, nr 1, s. 129–143; E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 23–30; W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa [brak daty wydania], s. 46–53.

Omawiany rodzaj przestępczości jest istotnie społecznie szkodliwy. Współpraca więcej niż dwóch osób w ramach organizacji przestępczej przynosi z reguły znacznie lepsze efekty niż działanie w pojedynkę albo wspólnie z inną (jedną) osobą. Członkowie takiego zrzeszenia przestępczego uzupełniają się wzajemnie, tworząc nową jakość — organizację przestępczą (według nazewnictwa używanego w kodeksie karnym³ — zorganizowaną grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa). Ta nowa jakość daje uczestnikom procederu możliwość działania na dużą skalę w wielu dziedzinach przestępczej działalności oraz mniejsze (niż przy innej niż grupowa aktywności) ryzyko rozpracowania przez organy ścigania. Z tą konstatacją wiąże się ściśle to, że przestępczość zorganizowana cechuje się dużą elastycznością. Organizacje przestępcze, z uwagi na to, że nastawione są — analogicznie jak podmioty prowadzące legalną działalność gospodarczą — na zysk, starają się dostosować strukturę i profil działalności do „potrzeb rynku”, przy uwzględnieniu działań mających na celu zminimalizowanie ryzyka niepowodzenia przedsięwzięcia (rozbicia przez organy ścigania). Skuteczność popełniania przestępstw wzrasta, a prawdopodobieństwo rozpracowania organizacji, a w konsekwencji naprawienia szkód i zadośćuczynienia krzywdom wyrządzonym pokrzywdzonym, maleje. Warto wspomnieć też, że wysoki stopień szkodliwości przestępczości zorganizowanej nie zawsze jest przez społeczeństwo spostrzegany. Bywa tak, że z uwagi na uwarunkowania historyczne i kulturowe organizacje przestępcze wrastają w tkankę społeczeństwa, stając się integralną i akceptowaną jego częścią (np. organizacje działające na południu Włoch — mafia sycylijska, neapolitańska camorra czy też yakuza w Japonii). Taki stan rzeczy utrudnia zwalczanie tej formy przestępczości, gdyż członkowie społeczeństwa nie są skorzy do pomagania organom ścigania. Niebezpieczne jest również infiltrowanie przez organizacje przestępcze sfery władzy publicznej i legalnej gospodarki. Środkami do tego są często korupcja i szantaż. Powoduje to powolne niszczenie państwa od wewnątrz dla partykularnych interesów ekonomicznych przestępców.

Celem niniejszego artykułu nie jest omawianie *in abstracto* cech przestępczości zorganizowanej, o tym bowiem powiedziano już wiele⁴. Chciałbym natomiast podjąć próbę zarysowania obrazu statystycznego tego — jak wskazałem — niebezpiecznego zjawiska. Chodzi w szczególności o uchwycenie ewentualnych tendencji, które charakteryzują przestępczość zorganizowaną istniejącą w Polsce. W swoich badaniach oparłem

³ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (tekst. jedn. DzU z 2020 r., poz. 1444 ze zm.; dalej jako: k.k.).

⁴ Zob. A. Michalska-Warias, *Pojęcie...*, wyd. cyt.; E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt.; W. Mądrzejowski, *Przestępczość...*, wyd. cyt.; a także A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006.

się na sprawozdaniach publikowanych corocznie przez Centralne Biuro Śledcze (Policji)⁵.

W myśl art. 5a ust. 1 ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji⁶ Centralne Biuro Śledcze Policji jest jednostką organizacyjną Policji służby śledczej realizującą na obszarze całego kraju zadania w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej⁷. Do rzeczowego zakresu działania tej służby należy w szczególności: planowanie, koordynowanie i podejmowanie działań ukierunkowanych na rozpoznawanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej krajowej i międzynarodowej, w szczególności o charakterze kryminalnym, narkotykowym i ekonomicznym oraz zapobieganie jej; planowanie, koordynowanie i podejmowanie działań ukierunkowanych na rozpoznawanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej krajowej i międzynarodowej o charakterze terrorystycznym i aktów terroru kryminalnego, w tym z użyciem materiałów i urządzeń wybuchowych oraz zapobieganie jej; prowadzenie postępowań przygotowawczych w sprawach dotyczących zorganizowanych grup przestępczych; organizowanie i podejmowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych we współpracy z jednostkami organizacyjnymi Policji; prowadzenie działań mających na celu rozpoznawanie i zwalczanie przestępczości zorganizowanej w cyberprzestrzeni; prowadzenie operacji pościgowych w stosunku do członków zorganizowanych grup przestępczych czy też współpraca z policjami innych państw, a także z krajowymi i międzynarodowymi służbami i urzędami administracji publicznej, w dziedzinach i w zakresie niezbędnym do skutecznego zwalczania oraz zapobiegania przestępczości zorganizowanej, przestępczości o charakterze terrorystycznym i aktów terroru kryminalnego, w tym z użyciem materiałów i urządzeń wybuchowych⁸.

⁵ Centralne Biuro Śledcze zostało utworzone w 2000 r. jako komórka organizacyjna w Komendzie Głównej Policji na podstawie zarządzenia nr 1 komendanta głównego Policji z 29 lutego 2000 r. w sprawie powołania oraz określenia organizacji, zakresu działania i właściwości terytorialnej służby śledczej (Dz. Urz. KGP z 2000 r., nr 2, poz. 15 ze zm.). Ustawą z 26 czerwca 2014 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (DzU poz. 1199), która weszła w życie w 9 października 2014 r., utworzono Centralne Biuro Śledcze Policji, które jest jednostką organizacyjną Policji służby śledczej. W dalszej części artykułu będę posługiwał się skrótem: CBS(P), który będzie odnosił się do Centralnego Biura Śledczego KGP i obecnie istniejącego Centralnego Biura Śledczego Policji, natomiast skrót CBŚP oznaczał będzie tylko obecnie istniejącą służbę. Sprawozdania z działalności CBS(P) dostępne są na stronie Centralne Biuro Śledcze Policji, Raporty z działalności, <<http://www.cbśp.policja.pl/cbs/do-pobrania-raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html>>, 23 listopada 2020 r.

⁶ Tekst jedn. DzU z 2020 r., poz. 360 ze zm.

⁷ Na temat zakresu działalności CBŚP zob. też A.M. Hernacka, *Rola Centralnego Biura Śledczego Policji w walce z przestępczością zorganizowaną. Zarys problematyki funkcjonowania służby*, „Humanities and Social Sciences” 2017, nr 3, s. 87–94.

⁸ Zob. zarządzenie nr 54 komendanta głównego Policji z 7 października

Centralne Biuro Śledcze Policji nie jest jedyną służbą uczestniczącą w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Oprócz CBŚP należy wymienić chociażby Krajową Administrację Skarbową, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Straż Graniczną, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencję Wywiadu⁹. Centralne Biuro Śledcze Policji jest jednak służbą, której działalność nakierowana jest głównie na zwalczanie omawianej formy przestępczości¹⁰. Taki stan rzeczy (specjalizacja tej służby) skłonił mnie do podjęcia decyzji o oparciu się w badaniach na sprawozdaniach CBŚ(P), które dostarczają dużej ilości zróżnicowanej wiedzy na ten temat¹¹.

Wybrane aspekty przestępczości zorganizowanej w Polsce

Liczba i charakter rozpracowywanych grup przestępczych

W ostatnich kilku latach liczba rozpracowywanych grup przestępczych¹² oscyluje w granicach około 800–900 rocznie (najwięcej — 920 — w 2014 r.) (wykres 1). W latach 2006–2014 liczba ta z roku na rok rosła. Największy przyrost rok do roku (o 30%) wystąpił w latach 2011 i 2012. Natomiast pomiędzy 2006 a 2014 r. nastąpił przyrost o 274%. Taki stan rzeczy może wynikać z dwóch powodów — albo liczba grup przestępczych jest obecnie kilka razy większa niż kilkanaście lat temu, co by oznaczało, że zagrożenie przestępczością zorganizowaną wzrosło, albo liczba ta jest mniejsza bądź zbliżona, lecz większe jest zainteresowanie CBŚ(P) tymi grupami (tabela 1). Może być też tak, że zarówno liczba grup jest większa, jak i większe jest zainteresowanie nimi.

2014 r. w sprawie organizacji, rzeczowego i miejscowego zakresu działania oraz zasad współdziałania Centralnego Biura Śledczego Policji z innymi jednostkami organizacyjnymi Policji (Dz. Urz. KGP z 2014 r., poz. 121 ze zm.), § 3.

⁹ Odnośnie do współpracy CBŚP z innymi służbami w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej zob. W. Mądrzejowski, *Prawne podstawy współdziałania służb i instytucji zwalczających przestępczość zorganizowaną w Polsce*, „Kultura Bezpieczeństwa” 2018, nr 29, s. 109–138.

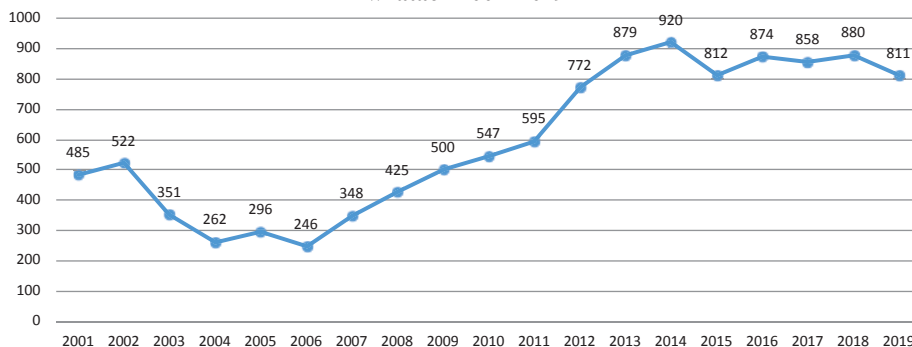
¹⁰ Trafnie podkreśla W. Mądrzejowski (*Prawne...*, wyd. cyt., s. 111), że wiodącą rolę w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej we wszystkich jej formach powinna realizować Policja, która musi posiadać spójny, kompleksowy system zwalczania tej formy przestępczości; w tym celu powołano w jej strukturach wyspecjalizowaną służbę śledczą.

¹¹ Należy też podkreślić, że inne służby nie udostępniają szczegółowych sprawozdań ze swojej działalności.

¹² W sprawozdaniach CBŚ(P) używa się w tym kontekście pojęcia „grupa przestępcza”. Należy jednak pamiętać — o czym wspomniałem już wyżej — że k.k. odróżnia zorganizowaną grupę przestępczą od związku przestępczego, który — najogólniej rzecz ujmując — wykazuje wyższy stopień zorganizowania niż grupa.

Wykres 1

Liczba grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBŚ(P)
w latach 2001–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty z działalności*, <<http://www.cbsp.policja.pl/cbs/do-pobrania/raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html>>, 23 listopada 2020 r.

Większość grup przestępczych rozpracowywanych przez CBŚ(P) złożona jest — co nie może dziwić — z Polaków (tabela 1). W ostatnich kilku latach można zaobserwować dość duży udział grup o charakterze międzynarodowym (16% w 2019 r., 14,5% w 2018 r., 13,2% w 2017 r., 14,4% w 2016 r.). W latach 2002–2012 porównywalnie duży udział takich grup wystąpił w roku 2002 (16,5%). Interesujący jest mały udział grup rosyjskojęzycznych. Wydawać by się mogło, że bliskość geograficzna powinna powodować, że grup tego rodzaju będzie w Polsce więcej. Należy jednak pamiętać, że apogeum działalności w Polsce przestępców zza naszej wschodniej i północno-wschodniej granicy przypadło na lata 90. XX w. Rozpad ZSRR, związane z tym problemy ekonomiczne mieszkańców byłych republik radzieckich i destabilizacja tych państw powodująca utratę kontroli nad organizacjami przestępczymi, spowodowały wzrost zagrożenia przestępczością zorganizowaną, która coraz śmieiej zaczęła wchodzić do Polski¹³. Dominujące obszary działalności przestępczej osób pochodzących z państw byłego ZSRR obejmowały przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (zabójstwa, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, uszkodzenia ciała, pobicia), przestępstwa związane z narkotykami, przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i przestępstwa skarbowe (w tym przemyt towarów akcyzowych) oraz kradzieże pojazdów, ładunków i towarów¹⁴. Pierwsze lata XXI w. charakteryzowały się zacieśnianiem współpracy Polski ze Wspólnotami Europejskimi. Wejście naszego

¹³ Zob. A. Gawenda, *Rosyjska przestępczość zorganizowana faktycznym zagrożeniem dla Polski*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2013, nr 1, s. 79 oraz K. Laskowska, *Ewolucja przestępczości zorganizowanej w Rosji*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2008, t. 6, s. 63–65.

¹⁴ K. Laskowska, *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Białystok 2006, s. 319–320.

kraju do Unii Europejskiej w 2004 r. oznaczało uszczelnienie wschodniej i północno-wschodniej granicy Polski, która stała się zewnętrzną granicą UE. Utrudniło to z pewnością działalność rosyjskojęzycznych grup przestępczych. Obecnie wśród głównych przestępstw dokonywanych przez tego typu organizacje wymienia się handel narkotykami, nielegalny obrót bronią, przestępstwa związane z prostytutką, handel ludźmi, zwłaszcza kobietami mającymi świadczyć usługi seksualne poza granicami Polski¹⁵. Podkreśla się, że Polska traktowana jest jako państwo tranzytowe; istnieją tutaj szlaki przemytnicze narkotyków, papierosów, alkoholu i ludzi; tereny przygraniczne pełnią często rolę baz wypadowych i miejsc ukrycia¹⁶. Jak zauważa Adriana Gawenda, pomimo ogólnej statystki wskazującej, że coraz mniej jest rosyjskich zorganizowanych grup przestępczych na terenie Polski, to jednak nadal pozostaje „czarna liczba” nieujawnionych grup. Wynika to jej zdaniem z tego, że organizacje te działają w ukryciu, przy wykorzystywaniu technologii często bardziej specjalistycznej niż ta, którą dysponują polskie organy ścigania. Autorka ta dodaje, że wszelkie niepokojące informacje płynące ze stanu obecnego władzy w Rosji oraz jej działań pozwalają na uzasadnioną obawę, że liczba działających zorganizowanych rosyjskich grup przestępczych jest nadal bardzo wysoka¹⁷.

Tabela 1

Liczba grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBŚ(P) w latach 2002–2019 z uwzględnieniem narodowości ich członków

Rodzaj grupy przestępczej	Lata																		
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Grupy polskie	417	289	227	258	217	326	385	448	501	551	708	757	803	725	739	735	742	666	
Grupy międzynarodowe	86	49	32	38	28	19	32	38	36	39	54	111	106	83	126	113	128	130	
Grupy rosyjskojęzyczne	9	5	–	0	1	3	5	10	7	4	6	6	3	2	3	5	5	9	
Grupy cudzoziemców	10	8	3	–	–	–	3	4	3	1	4	5	8	2	6	5	5	6	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Należy zauważyć, że wśród grup rozpracowywanych przez CBŚ(P) najczęściej prowadzi działalność przynoszącą duże zyski przy relatywnie niskich kosztach i ryzyku niepowodzenia przedsięwzięcia (wykres 2). Przeważają grupy dopuszczające się przestępstw ekonomicznych i narkotykowych¹⁸.

¹⁵ A. Gawenda, *Rosyjska...*, wyd. cyt., s. 83.

¹⁶ Tamże.

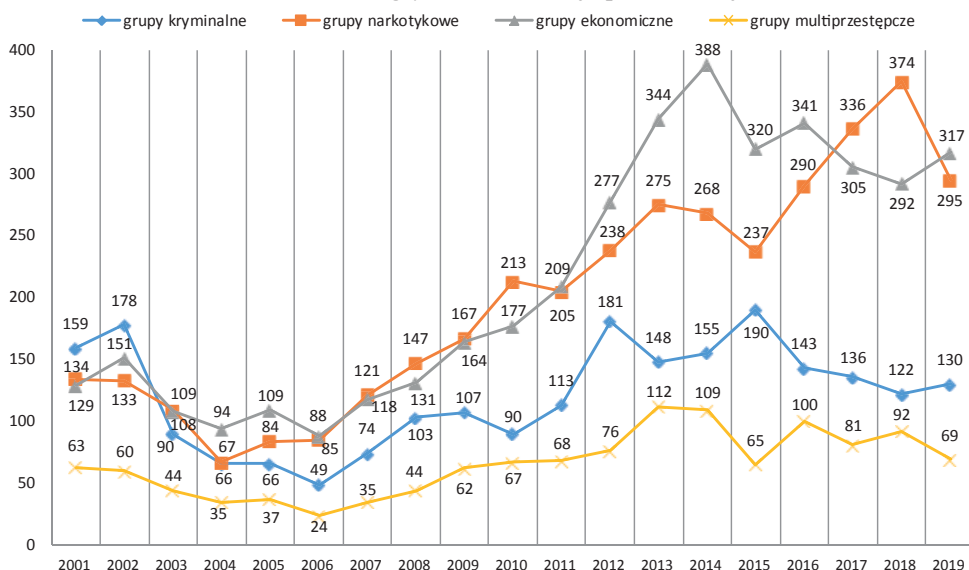
¹⁷ Tamże, s. 86.

¹⁸ Przez przestępczość ekonomiczną CBŚP rozumie w szczególności oszustwa w obszarze podatku VAT w obrocie różnego rodzaju towarami, również

Grupy te są z reguły wyspecjalizowane. Organizacji multiprzestępczych jest stosunkowo mało. W latach 2001 i 2002 najczęściej było grup kryminalnych¹⁹. W kolejnych latach ich udział zaczął maleć. Wiąże się to zapewne z tym, że w porównaniu do przestępstw narkotykowych i ekonomicznych przestępstwa z użyciem przemocy, kradzieże, przestępstwa okołoprostytycyjne itd. są bardziej ryzykowne. Wynika to, jak się wydaje, z tego, że trudniej jest zatuszować ślady tych przestępstw, a ponadto organy ścigania wypracowały już skuteczne środki ich zwalczania.

Wykres 2

Liczba grup przestępczych pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBS(P) w latach 2001–2019 z uwzględnieniem rodzaju prowadzonej działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

o zasięgu międzynarodowym, przemyt, nielegalny obrót tytoniem i wyrobami, przestępstwa na szkodę instytucji rynku finansowego, oszustwa w obrocie gospodarczym, w tym na szkodę interesów finansowych Unii Europejskiej, pranie pieniędzy, korupcje. Przestępczość narkotykowa obejmuje z kolei produkcję i obrót środkami odurzającymi zarówno na terenie kraju, jak i w obrocie międzynarodowym, a także przemyt takich środków. Zob. Centralne Biuro Śledcze Policji, *Podstawowe zadania*, <<http://www.cbasp.policja.pl/cbs/o-cbasp/podstawowe-zadania/9889,Podstawowe-zadania.html>>, 23 listopada 2020 r.

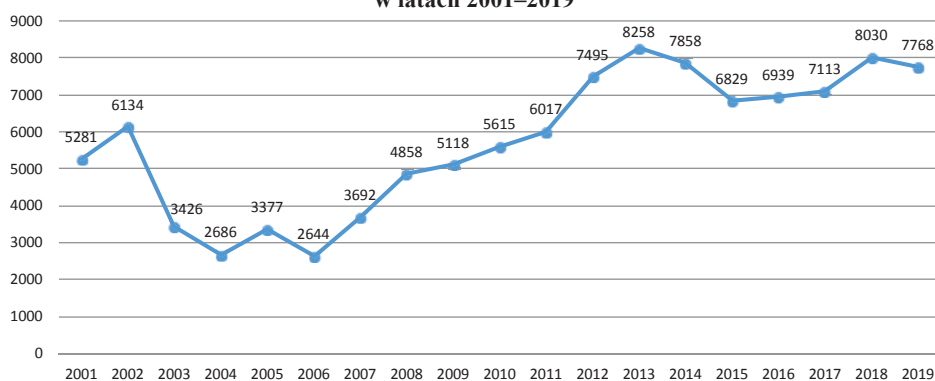
¹⁹ W rozumieniu przyjmowanym przez CBŚP przestępczością kryminalną są w szczególności następujące zachowania: zabójstwa, przestępstwa przy użyciu broni palnej, wymuszenia rozbójnicze, windykacja należności, porwania dla okupu, przestępstwa związane z prostytutką, handel ludźmi, kradzieże pojazdów, ich przemyt i legalizacja, kradzieże z włamaniem, przemyt broni i amunicji, nielegalny obrót bronią palną i materiałami wybuchowymi, terror kryminalny, terroryzm i ekstremizm. Zob. Centralne Biuro Śledcze Policji, *Podstawowe...*, wyd. cyt.

Liczba członków i liderów rozpracowywanych grup przestępczych

Ze statystyk (por. wykres 1 i wykres 3) wynika, że im więcej rozpracowywanych grup przestępczych, tym stosunkowo więcej członków tych grup pozostających w zainteresowaniu operacyjnym wspomnianej służby. Można więc wysnuć wniosek, że przeciętna liczebność grup na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat istotnie się nie zmieniała. I tak np. w 2019 r. przeciętna grupa liczyła 9,6 członków, w 2015 r. liczba ta wynosiła 8,4, w 2011 r. — 10,1, w 2007 r. — 10,6, w 2004 r. — 10,3, a w 2001 r. — 10,9. Brak niestety ogólnopolskich danych odnoszących się do liczebności poszczególnych grup. Na podstawie badań przeprowadzanych przez Olę Krajniak można sądzić, że większość grup ma mniej niż 20 członków, z czego dużą część stanowią grupy liczące do 10 osób²⁰. Taki stan rzeczy wynika z tego, że grupy mniej liczne trudniej rozbić. Im mniej elementów składowych (członków organizacji), tym mniejsze prawdopodobieństwo, że jeden z nich zawiedzie i doprowadzi do ujawnienia działalności grupy, a w konsekwencji do jej rozpadu. Trzeba też mieć na uwadze, że więcej członków oznacza więcej osób do podziału uzyskiwanych korzyści i więcej poglądów odnośnie do kierunków prowadzonej działalności przestępczej. Im więcej poglądów, tym więcej powodów do sprzeczek. Dlatego też, chociaż duża liczebność grupy przestępczej daje przy niektórych aktywnościach więcej możliwości („produkcyjnych” oraz „dystrybucyjnych”), a ponadto umacnia psychicznie jej członków, gdyż daje poczucie siły, w wielu przypadkach w ostatecznym rozrachunku bardziej efektywne jest działanie w relatywnie wąskim gronie ludzi.

Wykres 3

Liczba członków grup pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBS(P) w latach 2001–2019

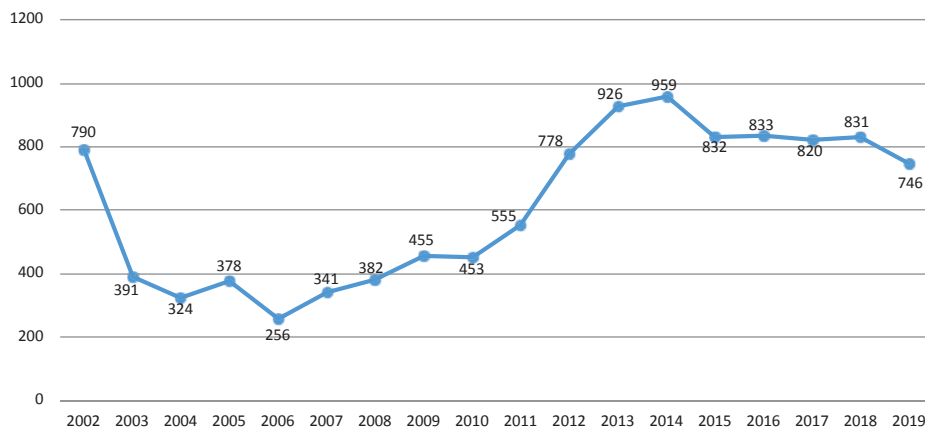
Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

²⁰ Zob. O. Krajniak, *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 125–127. Badaniami objęto 51 grup przestępczych wykrytych w latach 1996–2005 na obszarze właściwości Sądu Apelacyjnego w Poznaniu. O. Krajniak podaje za autorami zagranicznymi, że w Niemczech większość grup przestępczych liczy mniej niż 10 członków (tamże, s. 126, przypis 341).

Jeśli chodzi o liczbę liderów grup pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBŚ(P), to — co naturalne — im więcej grup rozpracowywano, tym więcej liderów ustalono i objęto zainteresowaniem (por. wykres 1 i wykres 4). Porównanie liczby grup w poszczególnych latach i liczby liderów może prowadzić do wniosku, że w większości przypadków grupą rządziła jedna osoba. Wydaje się to naturalne, jeśli założymy, że większość grup to organizacje kilku- lub kilkunastoosobowe (zob. poprzedni akapit), przy których nie ma potrzeby istnienia kolejalnego „zarządu”.

Wykres 4

**Liczba liderów grup pozostających w zainteresowaniu operacyjnym CBŚ(P)
w latach 2002–2019**

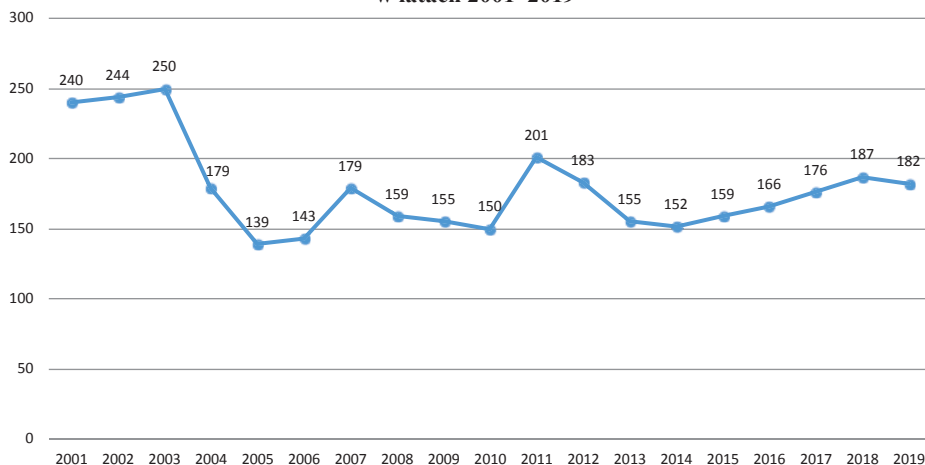
Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Rozpracowywanie grup przestępczych

W ostatnich kilku latach CBŚ(P) eliminuje lub destabilizuje rocznie od ok. 150 do ok. 190 grup przestępczych (wykres 5). Niepokojące jest to, że skuteczność rozpracowywania grup w ostatnim czasie — w porównaniu do lat 2001–2008 — jest bardzo niska (wykres 6). O ile w 2003 r. rozpracowano skutecznie 71,22% grup będących w operacyjnym zainteresowaniu CBŚ(P), o tyle w 2019 r. współczynnik ten wyniósł 22,44%, a w 2014 r. tylko 16,52%. Trudno bez pogłębionych badań ustalić możliwe przyczyny takiego stanu rzeczy. Wydaje się, że jedną z nich może być to, że w ostatnich latach wzrosła liczba grup zajmujących się przestępstwami ekonomicznymi i narkotykowymi, które trudniej wykryć (szczególnie zwalczanie przestępczości ekonomicznej wymaga specjalistycznej wiedzy i drobiazgowej analizy operacji finansowych przeprowadzanych w ramach działalności grupy przestępczej). Nawet jeśli przestępstwa te zostaną wykryte, to mogą pojawiać się problemy z ustaleniem sprawców i pociągnięciem ich do odpowiedzialności karnej.

Wykres 5

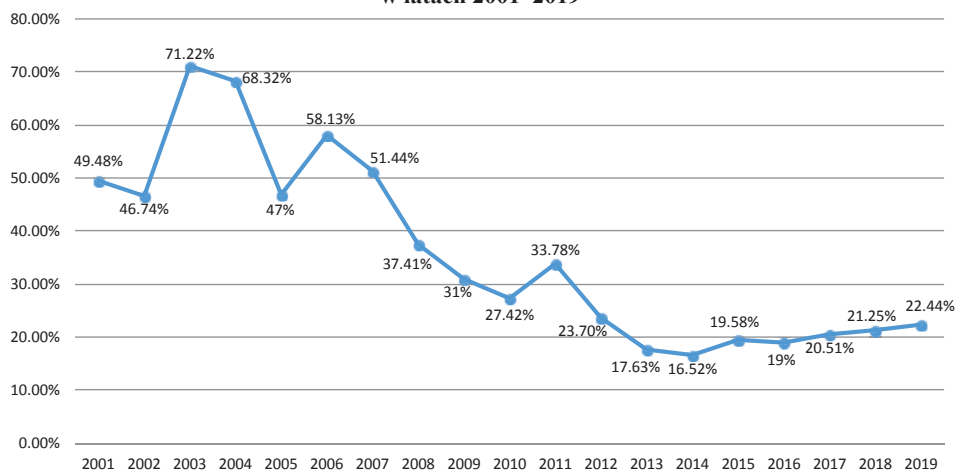
**Liczba grup przestępczych wyeliminowanych lub zdestabilizowanych przez CBS(P)
w latach 2001–2019**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Wykres 6

**Skuteczność rozpracowywania grup przestępczych (stosunek liczby grup wyeliminowanych lub zdestabilizowanych do liczby grup rozpracowywanych wyrażony w procentach)
w latach 2001–2019**

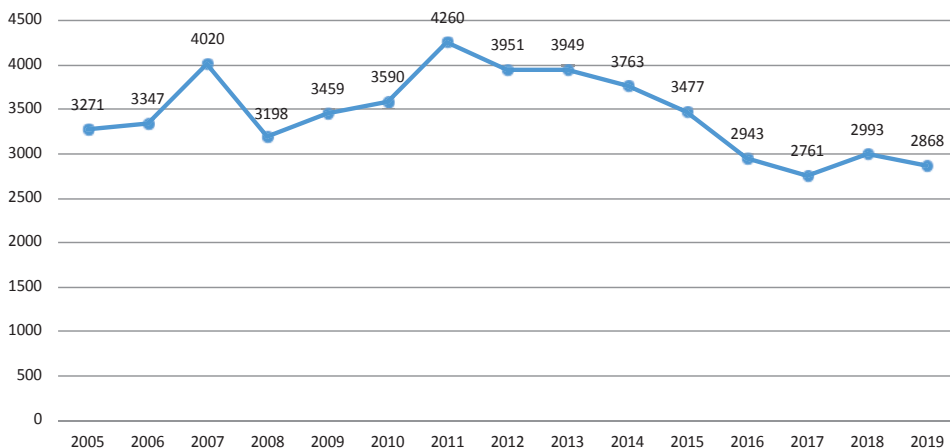

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

W związku z powyższym pozostaje fakt, że od 2011 r. występuje tendencja spadkowa, jeśli chodzi o liczbę osób zatrzymanych procesowo przez CBS(P) (wykres 7).

Wykres 7

Liczba osób zatrzymanych procesowo przez CBS(P) w latach 2005–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

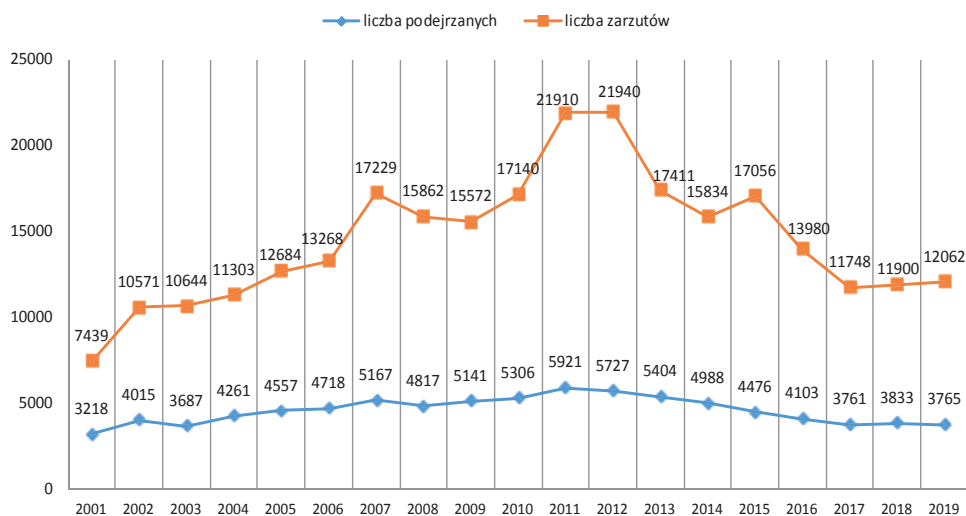
Od 2012 r. corocznie spada również liczba podejrzanych, którym postawiono zarzuty, a także ogólna liczba zarzutów (wykres 8). Przeciętna liczba zarzutów przypadająca na jednego podejrzanego oscylowała w ostatnich dziesięciu latach w okolicach 3–4. I tak np. w 2019 i 2010 r. liczba ta wynosiła 3,2, natomiast w 2015 i 2012 r. — 3,8. Biorąc pod uwagę, że organizacje przestępcze nastawione są w większości na popełnianie przestępstw przez dłuższy czas, należy stwierdzić, że wskazane liczby są dość małe. Należy sądzić, że jest to spowodowane raczej problemami dowodowymi, a nie tym, że członkowie organizacji przestępczych dopuszczają się przeciętnie tylko kilku czynów zabronionych zanim zostaną zatrzymani przez organy ścigania. Pamiętać bowiem trzeba, że przedstawienie zarzutów jest możliwe tylko wtedy, gdy dane istniejące w chwili wszczęcia śledztwa (dochodzenia) lub zebrane w jego toku uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba (art. 313 § 1 i art. 325a § 2 k.p.k.²¹).

Jeśli chodzi o liczbę podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 258 § 1 lub 2 k.k. (branie udziału w zorganizowanej grupie albo związku, w tym o charakterze zbrojnym, mających na celu popełnienie przestępstwa, w tym o charakterze terrorystycznym, lub przestępstwa skarbowego), to można zaobserwować w ostatnich kilkunastu latach trzy trendy wzrostowe (lata 2003–2007, 2008–2010 i 2015–2019) oraz jeden spadkowy (lata 2010–2013) (wykres 9). Trend wzrostowy z ostatnich kilku lat wiązać trzeba z wzrostowym trendem, jeśli chodzi o liczbę rozpracowanych grup przestępczych (por. wykres 5).

²¹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. DzU z 2021 r., poz. 534).

Wykres 8

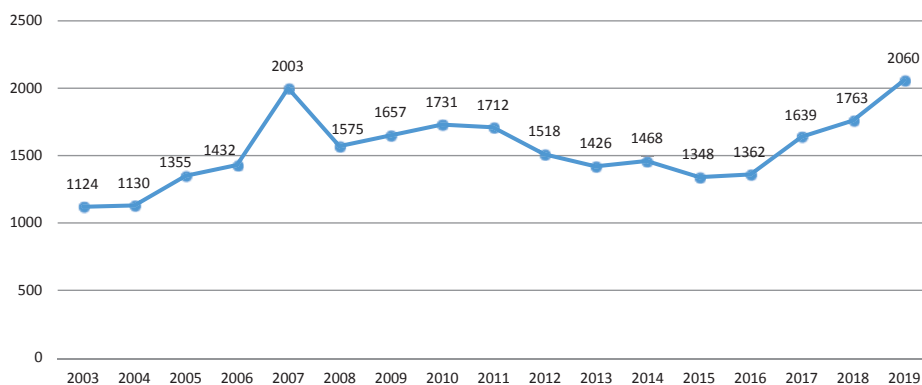
Liczba podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzuty i ogólna liczba zarzutów w latach 2001–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Wykres 9

Liczba podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 258 § 1 lub 2 k.k. w latach 2003–2019

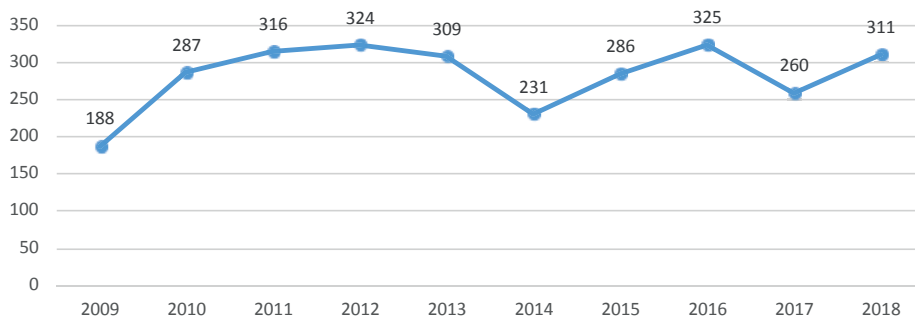

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Warto zestawzić liczbę podejrzanych z art. 258 § 1 lub 2 k.k. z liczbą osób prawomocnie skazanych za te przestępstwa w latach 2009–2018 (wykres 10). Rzuca się w oczy ogromna dysproporcja między tymi liczbami, a pamiętać jeszcze trzeba o osobach, którym zarzuty postawiły inne organy ścigania. O czym to może świadczyć? Wytłumaczeniem mogą być

trudności w udowodnieniu winy w postępowaniu jurysdykcyjnym. Na ile te trudności były do przewyżczenia nie da się stwierdzić bez szczególnych badań poszczególnych spraw.

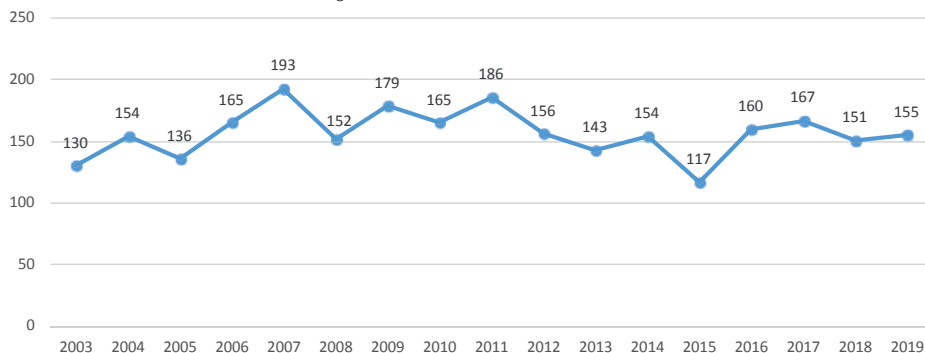
Wykres 10
Liczba osób prawomocnie skazanych z art. 258 § 1 lub 2 k.k. (czyn główny)
w latach 2009–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wydział Statystycznej Informacji Zarządzej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Prawomocne skazania osób dorosłych z oskarżenia publicznego — czyn główny*, <<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,40.html>>, 23 listopada 2020 r.

Jeśli chodzi o liczbę podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 258 § 3 k.k. (zakładanie lub kierowanie grupą albo związkiem przestępczym), to nie można zaobserwować jakichś tendencji (wykres 11). W poszczególnych latach była ona z reguły niższa (choć niezdecydowanie) od liczby rozpracowanych grup przestępczych (por. wykres 5).

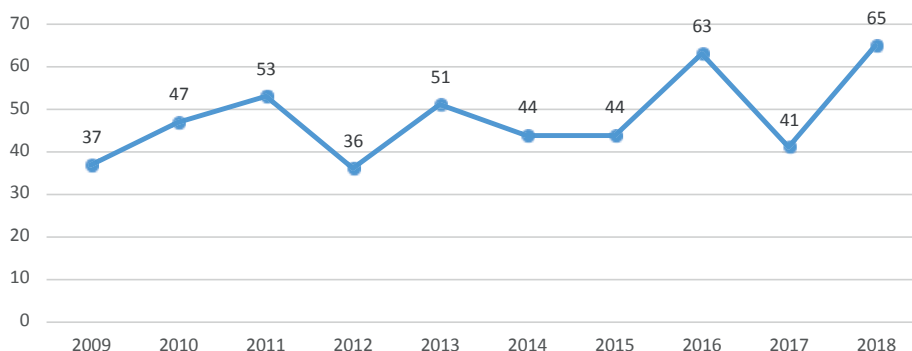
Wykres 11
Liczba podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 258 § 3 k.k. w latach 2003–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze, *Raporty...*, wyd. cyt.

Również w przypadku przestępstwa z art. 258 § 3 k.k. widoczna jest dysproporcja między liczbą podejrzanych a liczbą osób prawomocnie skazanych (wykres 12). Wytłumaczenie jest analogiczne jak przy przestępstwach z art. 258 § 1 i 2 k.k.

Wykres 12
Liczba osób prawomocnie skazanych z art. 258 § 3 k.k. (czyn główny) w latach 2009–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Prawomocne...*, wyd. cyt.

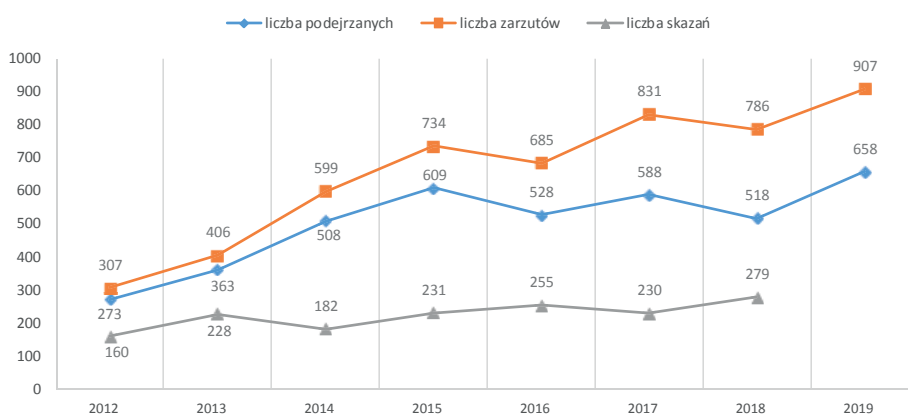
W kontekście rozpracowywania organizacji przestępczych warto wspomnieć również o kwestii tzw. prania pieniędzy. Jest to proceder mający na celu — ogólnie rzecz ujmując — nadanie korzyściom majątkowym pochodzącym z przestępczej działalności pozorów legalności. W działalności organizacji przestępczych odgrywa on bardzo ważną rolę, pozwala bowiem w sposób niewzbudzający podejrzeń organów państwa korzystać ze środków uzyskanych nielegalnie: czy to w ramach „inwestowania” w dalszą aktywność przestępczą (np. zwiększenie rozmiarów produkcji narkotyków albo możliwości w zakresie przestępstw podatkowych — opłacanie lepszych „fachowców” w tej dziedzinie, korupcja urzędników itp.), czy po prostu w ramach nabywania dóbr przez członków organizacji w prywatnym życiu (kupowanie samochodów, domów, kosztowne wyjazdy zagraniczne itp.). Jednym ze środków zwalczania prania pieniędzy są regulacje przewidziane w art. 299 k.k.

Przedstawione na wykresie 13 dane nie odzwierciedlają istotnej roli omawianego proceduru w działalności organizacji przestępczych. Liczba podejrzanych, którym CBS(P) przedstawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k. jest mniejsza niż liczba grup będących w operacyjnym zainteresowaniu tej służby (por. wykres 1). Z kolei ogólna liczba zarzutów w poszczególnych latach była większa od liczby podejrzanych maksymalnie o 51,7% (2018 r.), a minimalnie o 11,8% (2013 r.). Oznacza to, że przeciętnie na jednego podejrzanego przypadało najwyżej 1,5 zarzutu. Wydaje się, że ciemna liczba przestępstw z art. 299 k.k. jest bardzo duża. Pranie pieniędzy jest przecież nieodzownym elementem działalności organizacji przestępczych.

Zakładając, że organizacje takie funkcjonują zwykle przez dłuższy czas (kilka miesięcy, ponad rok bądź kilka albo nawet kilkanaście lat), a także przyjmując, że pranie pieniędzy jest procederem stale podejmowanym przez członków tych organizacji, można przypuszczać, że ciemna liczba omawianych przestępstw może być nawet kilkanaście razy wyższa niż liczba ujawnionych przestępstw. Warto też zauważyć, że liczba osób skazanych prawomocnie w poszczególnych latach jest dużo niższa od liczby podejrzanych.

Wykres 13

Liczba podejrzanych, którym CBS(P) postawiło zarzut popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k. oraz ogólna liczba zarzutów popełnienia tego przestępstwa, a także liczba skazań prawomocnych* za to przestępstwo w latach 2012–2019

*Brak danych jeśli chodzi o liczbę skazań prawomocnych w 2019 r.

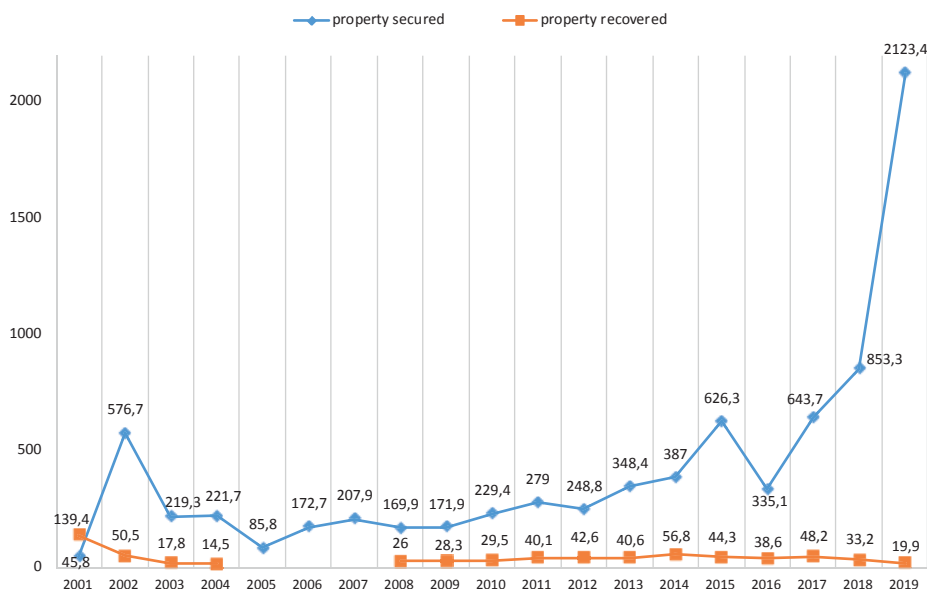
Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt. oraz Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Prawomocne...*, wyd. cyt.

Bardzo ważnym aspektem w zwalczaniu zorganizowanych form przestępczości jest pozbawienie członków organizacji przestępczych nielegalnie uzyskiwanego majątku, który stanowi bazę ekonomiczną ich dalszej aktywności kryminalnej. Problematyka ta jest związana z jedną z instytucji prawa karnego materialnego, a mianowicie z przepadkiem (przedmiotów, korzyści majątkowej czy przedsiębiorstwa). Efektywność przepadku jest uzależniona od pracy organów ścigania w zakresie zabezpieczenia i odzyskiwania mienia. Wykres 14 przedstawia wartość mienia zabezpieczonego i odzyskanego przez CBS(P) w poszczególnych latach w okresie od 2001 do 2019 r. Warto wspomnieć, że w ostatnich latach najczęściej wykorzystywanymi aktywami będącymi przedmiotem zabezpieczeń o charakterze majątkowym są środki finansowe zgromadzone w gotówce, w skrytkach bankowych, na rachunkach bankowych oraz nieruchomości²².

²² Centralne Biuro Śledcze Policji, *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2018 rok (w ujęciu statystycznym)*, Warszawa 2019, s. 6,

Wykres 14

**Wartość mienia zabezpieczonego i odzyskanego* przez CBS(P)
w latach 2001–2019 (w mln zł)**

* Brak danych za lata 2005–2007 jeśli chodzi o mienie odzyskane

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

Jeśli chodzi o wartość mienia zabezpieczonego, to od 2005 r. można zaobserwować tendencję wzrostową. Rok 2019 był rekordowy pod tym względem. Zabezpieczono wtedy mienie o wartości wyższej o 1270,1 mln zł w stosunku do roku poprzedniego. We wskazanym okresie jedynie w roku 2008, 2012 i 2016 zabezpieczono mienie o mniejszej wartości w porównaniu do roku poprzedniego. Jeśli chodzi o wartość mienia odzyskanego, to trudno zaobserwować jakąś tendencję. Zwraca jednak uwagę niska wartość mienia odzyskanego w 2019 r. (niższe wartości odnotowano tylko w latach 2003 i 2004, a trzeba wziąć jeszcze pod uwagę inflację). Rok 2001 był jedynym, w którym wartość mienia odzyskanego była większa (i to kilkukrotnie) od wartości mienia zabezpieczonego. Jednocześnie w badanym okresie był to rok rekordowy, jeśli chodzi o wartość mienia odzyskanego (najwyższa wartość) oraz zabezpieczonego (najniższa wartość).

Terror kryminalny

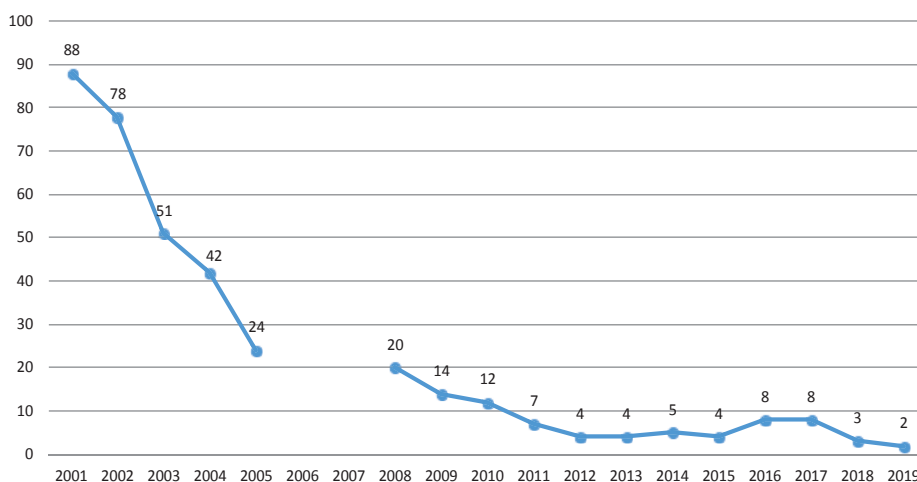
Jak trafnie wskazuje się w literaturze: „Od przestępczości zorganizowanej do terroryzmu (terroru) kryminalnego droga nie jest daleka. [...]

<<http://www.cbsp.policja.pl/download/3/305474/Raportstatystyczny2018.pdf>>, 23 listopada 2020 r.

Przestępcy sięgają po metody charakterystyczne dla działalności terrorystycznej, walcząc pomiędzy sobą o wpływy, jak również wykorzystując je jako sposób na przestępczą działalność. Podkładanie ładunków wybuchowych pod sklepy, hurtownie, przedsiębiorstwa itp., w celu zmuszenia ich właścicieli do płacenia haraczu, nie stanowi dziś w Polsce rzadkości. Dotyczy to również uprowadzania osób w celu uzyskania okupu²³. Należy jednak zauważyć, że współczesna Polska na szczęście nie przypomina tej z lat 90. XX w., kiedy to brutalne porachunki gangsterskie były na terenie działalności grup niemalże na porządku dziennym²⁴. Wykres 15 pokazuje tendencję spadkową, jeśli chodzi o najbardziej spektakularne akty terroru kryminalnego (eksplozje). Jedynie w latach 2016 i 2017 wystąpił niewielki wzrost liczby przypadków eksplozji w porównaniu do kilku poprzednich lat.

Wykres 15

Liczba przypadków eksplozji spowodowanych użyciem materiałów i urządzeń wybuchowych, mieszanych pirotechnicznych oraz substancji palnych, noszących znamiona aktów terroru kryminalnego w latach 2001–2019*

* Brak danych za lata 2006–2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty...*, wyd. cyt.

²³ K. Jałoszyński, *Organy administracji rządowej wobec zagrożeń terrorystycznych. Policja w walce i przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Bielsko-Biała 2009, s. 13.

²⁴ Należy zauważyć, że w 1998 r. odnotowano 194 wybuchy noszące znamiona terroru kryminalnego, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i narkotykowej przez CBS KGP w 2002 r.*, <<http://www.cbsp.policja.pl/download/3/11097/raportCBS2002.pdf>>, 23 listopada 2020 r.

Zakończenie

Jak wspomniałem we wstępnej części niniejszego artykułu, przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem niebezpiecznym. Wydaje się, że charakter tego niebezpieczeństwa jest inny niż kilkanaście albo dwadzieścia kilka lat temu. Obecnie społeczna szkodliwość tego rodzaju przestępczości przejawia się w dużej części w abstrakcyjnym w punktu widzenia obywatela zagrożeniu dla interesów finansowych państwa. Mniej jest przejawów terroru kryminalnego, a tym samym mniejszy uszczerbek w bezpieczeństwie publicznym i zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi. To jednak, że przestępczość zorganizowaną mniej widać, nie oznacza, że wyrządza mniejsze szkody w społeczeństwie. Przykładowo za przestępstwa podatkowe płać w konsekwencji wszyscy obywatele, gdyż państwo polskie traci środki pieniężne, które mogłoby przeznaczyć na polepszenie jakości życia w naszym kraju. Podobnie: straty rynku finansowego spowodowane przestępstwami godzą w klientów banków, zakładów ubezpieczeń itd.

Obraz przestępczości zorganizowanej występującej w Polsce zarysowany powyżej jest oczywiście obrazem niepełnym. Po pierwsze — dlatego, że wybrałem za podstawę badań sprawozdania z działalności jednego z organów zajmujących się zwalczaniem tego zjawiska (jak jednak wskazałem we wstępnej części niniejszego opracowania, CBS(P) jest służbą w tym wyspecjalizowaną). Po drugie zaś — przeanalizowałem tylko niektóre aspekty (uważam, że najistotniejsze) prezentowane statystycznie we wskazanych sprawozdaniach. Wydaje się jednak, że nawet taki dość ogólny obraz omawianego zjawiska może być pomocny w podejmowaniu decyzji o kierunkach działań w ramach zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Bibliografia

Literatura

- Gawenda A., *Rosyjska przestępczość zorganizowana faktycznym zagrożeniem dla Polski*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2013, nr 1.
- Hernacka A.M., *Rola Centralnego Biura Śledczego Policji w walce z przestępczością zorganizowaną. Zarys problematyki funkcjonowania służby*, „Humanities and Social Sciences” 2017, nr 3.
- Jałoszyński K., *Organy administracji rządowej wobec zagrożeń terrorystycznych. Policja w walce i przeciwdziałaniu terroryzmowi*, Bielsko-Biała 2009.
- Krajniak O., *Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne*, Warszawa 2011.

- Laskowska K., *Ewolucja przestępczości zorganizowanej w Rosji*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2008, t. 6.
- Laskowska K., *Rosyjskojęzyczna przestępczość zorganizowana. Studium kryminologiczne*, Białystok 2006.
- Mądrzejowski W., *Prawne podstawy współdziałania służb i instytucji zwalczających przestępczość zorganizowaną w Polsce*, „Kultura Bezpieczeństwa” 2018, nr 29.
- Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa [brak daty wydania].
- Michalska-Warias A., *Pojęcie przestępczości zorganizowanej — aspekty kryminologiczne*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2003, nr 1.
- Michalska-Warias A., *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006.
- Pływaczewski E.W. (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.

Akty prawne

- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. DzU z 2020 r., poz. 360 ze zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (tekst jedn. DzU z 2020 r., poz. 1444 ze zm.).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. DzU z 2021 r., poz. 534).
- Ustawa z 26 czerwca 2014 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (DzU poz. 1199).
- Zarządzenie nr 1 komendanta głównego Policji z 29 lutego 2000 r. w sprawie powołania oraz określenia organizacji, zakresu działania i właściwości terytorialnej służby śledczej (Dz. Urz. KGP z 2000 r., nr 2, poz. 15 ze zm.).
- Zarządzenie nr 54 komendanta głównego Policji z 7 października 2014 r. w sprawie organizacji, rzeczowego i miejscowego zakresu działania oraz zasad współdziałania Centralnego Biura Śledczego Policji z innymi jednostkami organizacyjnymi Policji (Dz. Urz. KGP z 2014 r., poz. 121 ze zm.).

Inne

- Centralne Biuro Śledcze Policji, *Podstawowe zadania*, <<http://www.cbsp.policja.pl/cbs/o-cbsp/podstawowe-zadania/9889,Podstawowe-zadania.html>>, 23 listopada 2020 r.
- Centralne Biuro Śledcze Policji, *Raporty z działalności*, <<http://www.cbsp.policja.pl/cbs/do-pobrania/raporty-z-dzialalnosci/9890,Raporty-z-dzialalnosci.html>>, 23 listopada 2020 r.
- Centralne Biuro Śledcze Policji, *Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2018 rok (w ujęciu statystycznym)*, Warszawa 2019, <<http://www.cbsp.policja.pl/download/3/305474/Raportstatystyczny2018.pdf>>, 23 listopada 2020 r.

Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departamentu Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwa Sprawiedliwości, *Prawomocne skazania osób dorosłych z oskarżenia publicznego — czyn główny*, <<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,40.html>>, 23 listopada 2020 r.

Zwalczanie przestępczości zorganizowanej i narkotykowej przez CBS KGP w 2002 r., <<http://www.cbasp.policja.pl/download/3/11097/raportCBS2002.pdf>>, 23 listopada 2020 r.

DOI: 10.5604/01.3001.0015.2509

<http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0015.2509>

Słowa kluczowe: przestępczość zorganizowana, grupy przestępcze, Centralne Biuro Śledcze (Policji)

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest opis wybranych aspektów zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce na podstawie sprawozdań z działalności Centralnego Biura Śledczego (Policji) jako służby realizującej na obszarze całego kraju zadania w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej. Autor odnosi się do czterech kwestii: 1) liczby i charakteru rozpracowywanych grup przestępczych, 2) liczby członków i liderów rozpracowywanych grup przestępczych, 3) rozpracowywania (eliminowania lub destabilizowania) grup przestępczych, 4) terroru kryminalnego. Celem artykułu jest podjęcie próby zarysowania obrazu statystycznego przestępczości zorganizowanej w Polsce. Chodzi w szczególności o uchwycenie ewentualnych tendencji, które charakteryzują tę przestępczość. Odpowiednie rozpoznanie zjawiska może być bardzo pomocne przy podejmowaniu decyzji o kierunkach działań prowadzonych w ramach zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej.